

Rolnummers 6323 en 6324
Arrest nr. 29/2017 van 23 februari 2017

A R R E S T

In zake : de prejudiciële vragen betreffende de artikelen 568, 602, 608, 1050 en 1073 van het Gerechtelijk Wetboek, gesteld door het Hof van Beroep te Brussel.

Het Grondwettelijk Hof,

samengesteld uit de voorzitters E. De Groot en J. Spreutels, en de rechters L. Lavrysen, A. Alen, J.-P. Snappe, J.-P. Moerman, E. Derycke, T. Merckx-Van Goey, P. Nihoul, F. Daoût, T. Giet en R. Leysen, bijgestaan door de griffier P.-Y. Dutilleux, onder voorzitterschap van voorzitter E. De Groot,

wijst na beraad het volgende arrest :

*

* *

I. *Onderwerp van de prejudiciële vragen en rechtspleging*

a. Bij arrest van 21 december 2015 in zake Viviane Goyens en Paul Robben tegen de Belgische Staat en anderen, in zake het Vlaamse Gewest tegen Viviane Goyens en Paul Robben, in aanwezigheid van de stedenbouwkundige inspecteur van het Vlaamse Gewest en anderen en in zake Viviane Goyens en Paul Robben tegen de Belgische Staat en anderen, waarvan de expeditie ter griffie van het Hof is ingekomen op 31 december 2015, heeft het Hof van Beroep te Brussel de volgende prejudiciële vragen gesteld :

« 1. Schenden de artikelen 568, 602, 608, 1050 en 1073 uit het Gerechtelijk Wetboek in hun samenhang de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 6 en 13 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens (EVRM) en met artikel 14.1 van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (BUPO) in zoverre een procespartij die een gekwalificeerde fout verwijt aan de Belgische Staat wegens een rechtsprekende handeling van het Hof van Cassatie het geding moet voeren in een rechtsgang waarin het orgaan die de beweerde fout beging zelf de uitlegging van het foutbegrip, toegepast op haar beweerd eigen foutief handelen, decisief kan beïnvloeden, terwijl in alle andere gevallen het orgaan van de Belgische Staat dat de aansprakelijkheid veroorzaakt niet in die beoordeling kan treden ?

2. Schenden de artikelen 568, 602, 608, 1050 en 1073 uit het Gerechtelijk Wetboek in hun samenhang, in het licht van het recht op een eerlijk proces en het recht op toegang tot een onafhankelijke en onpartijdige rechter, artikel 13 van de Grondwet, in samenhang met de artikelen 146 en 160 van de Grondwet, artikel 6.1, van het EVRM en artikel 14.1 van het BUPO-Verdrag en het algemeen rechtsbeginsel van onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de rechter, doordat de beslissing van de bodemrechter aan wie een aansprakelijkheidsvordering wegens het rechtsprekend handelen of nalaten van het Hof van Cassatie ter beoordeling kan worden voorgelegd, wordt onderworpen aan het toezicht van die cassatierechter in het algemeen of op het punt van de uitlegging van de voorschriften die de aansprakelijkheidsvordering beheersen ? ».

b. Bij arrest van 23 december 2015 in zake Lucio Aquino tegen de Belgische Staat, waarvan de expeditie ter griffie van het Hof is ingekomen op 31 december 2015, heeft het Hof van Beroep te Brussel de volgende prejudiciële vragen gesteld :

« 1. Schenden de artikelen 568, 602, 608, 1050 en 1073 uit het Gerechtelijk Wetboek in hun samenhang de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 6 en 13 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens (EVRM) en met artikel 14.1 van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (BUPO) in zoverre een procespartij die een gekwalificeerde fout verwijt aan de Belgische Staat wegens een rechtsprekende handeling van het Hof van Cassatie, het geding moet voeren in een rechtsgang waarin het orgaan die de beweerde fout beging zelf de uitkomst van het geding kan beïnvloeden, terwijl in alle andere gevallen het orgaan van de Belgische Staat dat de aansprakelijkheid veroorzaakt niet in die beoordeling kan treden ?

2. Schenden de artikelen 568, 602, 608, 1050 en 1073 uit het Gerechtelijk Wetboek in hun samenhang, in het licht van het recht op een eerlijk proces en het recht op toegang tot een onafhankelijke en onpartijdige rechter, artikel 13 van de Grondwet, in samenhang met de artikelen 146 en 160 van de Grondwet, artikel 6.1, van het EVRM en artikel 14.1 van het BUPO-Verdrag en het algemeen rechtsbeginsel van onafhankelijkheid en onpartijdigheid van

de rechter, doordat de beslissing van de bodemrechter aan wie een aansprakelijkheidsvordering wegens het rechtsprekend handelen of nalaten van het Hof van Cassatie ter beoordeling moet worden voorgelegd, wordt onderworpen aan het toezicht van die cassatierechter in het algemeen of op punten van de uitlegging van de voorschriften die de aansprakelijkheidsvordering beheersen ? ».

Die zaken, ingeschreven onder de nummers 6323 en 6324 van de rol van het Hof, werden samengevoegd.

Memories en memories van antwoord zijn ingediend door :

- Viviane Goyens en Paul Robben, bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. M. Denys, advocaat bij de balie te Brussel (in de zaak nr. 6323);
- Lucio Aquino, bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. H. Vandenberghe, advocaat bij de balie te Brussel, en Mr. M. Verwilghen, advocaat bij de balie te Brugge (in de zaak nr. 6324);
- de Ministerraad, bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. J. Vanpraet, advocaat bij de balie te Brugge (in de zaken nrs. 6323 en 6324).

Bij beschikking van 16 november 2016 heeft het Hof, na de rechters-verslaggevers R. Leysen en T. Giet te hebben gehoord, beslist dat de zaken in staat van wijzen zijn, dat geen terechtzitting zal worden gehouden, tenzij een partij binnen zeven dagen na ontvangst van de kennisgeving van die beschikking een verzoek heeft ingediend om te worden gehoord, en dat, behoudens zulk een verzoek, de debatten zullen worden gesloten op 7 december 2016 en de zaken in beraad zullen worden genomen.

Ingevolge het verzoek van de partijen om te worden gehoord, heeft het Hof bij beschikking van 7 december 2016 de dag van de terechtzitting bepaald op 21 december 2016.

Op de openbare terechtzitting van 21 december 2016 :

- zijn verschenen :
 - . Mr. M. Denys, voor Viviane Goyens en Paul Robben;
 - . Mr. J. Vanpraet, voor de Ministerraad;
- hebben de rechters-verslaggevers R. Leysen en T. Giet verslag uitgebracht;
- zijn de voornoemde advocaten gehoord;
- zijn de zaken in beraad genomen.

De bepalingen van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof met betrekking tot de rechtspleging en het gebruik van de talen werden toegepast.

II. De feiten en de rechtspleging in de bodemgeschillen

In het eerste geschil ten gronde moet het Hof van Beroep te Brussel zich onder meer uitspreken over de vordering van V. Goyens en P. Robben, die de Belgische Staat aansprakelijk stellen voor schade die ze ondergingen ingevolge het beweerde foutieve handelen van het Hof van Cassatie. Bij het instellen van een cassatieberoep tegen een arrest van 14 november 2007 van het Hof van Beroep te Antwerpen over een bouwwinbreuk, waarbij de appellanten werden veroordeeld voor het in stand houden van een aanzienlijke uitbreiding van een chalet zonder voorafgaande vergunning terwijl het perceel in natuurgebied ligt, heeft de advocaat van de appellanten op 14 februari 2008 een memorie neergelegd op de griffie van het Hof van Cassatie. Bij een arrest van 1 april 2008 heeft het Hof van Cassatie geoordeeld dat de memorie niet ontvankelijk was omdat geen melding werd gemaakt van de hoedanigheid van de ondertekenaar en heeft het het beroep verworpen. De appellanten zijn van oordeel dat zij wegens overdreven formalisme verhinderd werden om effectief toegang te krijgen tot de rechter en hun het recht op een eerlijk proces werd ontzegd. De appellanten hebben ook een verzoekschrift ingediend bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens waarin ze een schending van artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens aanvoeren.

In het tweede geschil ten gronde moet het Hof van Beroep te Brussel zich onder meer uitspreken over de vordering van L. Aquino, die de Belgische staat aansprakelijk stelt voor schade die hij onderging ingevolge het vermeende foutieve handelen van het Hof van Cassatie. Ingevolge de beslissing van de Dienst Vreemdelingenzaken dat de appellant het grondgebied diende te verlaten binnen dertig dagen om redenen van openbare orde of nationale veiligheid, heeft de strafuitvoeringsrechtbank het verblijfsrecht van de appellant als precair bestempeld en hem de voorwaardelijke invrijheidsstelling ontzegd. Tegen die beslissing heeft de appellant cassatieberoep ingesteld. Hij voerde met name aan dat de bestreden beslissing de artikelen 16 en 28 van de richtlijn 2004/38/EG schond en verzocht om het Hof van Justitie van de Europese Unie hierover te bevragen. Het Hof van Cassatie heeft dat verzoek verworpen omdat het werd geformuleerd in een laattijdig processtuk. De appellant meent dat het Hof van Cassatie een fout heeft begaan door het verzoek tot het stellen van een prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie zonder motivering te weigeren.

In beide gevallen dient de rechter ten gronde te onderzoeken of het Hof van Cassatie een fout kan worden verweten bij het uitoefenen van zijn rechtsprekende taak. Volgens het Hof van Cassatie kan in het geval waarin een betwiste handeling die gesteld is door een magistraat het rechtstreekse voorwerp is van de rechtsprekende functie, de Staat in de regel alleen aansprakelijk worden gesteld als die handeling door een in kracht van gewijsde gegane beslissing is ingetrokken, gewijzigd, vernietigd of herroepen wegens schending van een gevestigde rechtsnorm. Vooraleer dat «wissen» is voltrokken, kan er volgens het Hof van Cassatie geen vergoedbare schade bestaan. In beide bodemgeschillen stelt de verwijzende rechter vast dat de appellanten aan de uitwissingsvoorwaarde niet kunnen voldoen, aangezien er in de omstandigheden van de gedingen vooralsnog geen wettelijke mogelijkheid bestaat om een rechtspleging tot intrekking of herroeping van het arrest van het Hof van Cassatie in te leiden. Uit het arrest nr. 99/2014 van het Hof leidt de verwijzende rechter evenwel af dat de ontstentenis van uitwissing van de betwiste rechterlijke beslissing niet belet dat de Staat aansprakelijk kan worden gesteld wegens een fout begaan in de uitoefening van de rechtsprekende functie door een rechterlijke instantie wanneer die fout bestaat in een voldoende gekwalificeerde schending van de toepasselijke rechtsregels en wanneer die fout, gelet op de beperkte rechtsmiddelen die tegen die beslissing openstaan, het niet mogelijk maakt de vernietiging ervan te verkrijgen.

De verwijzende rechter stelt zich de vraag of het feit dat hij zelf onderworpen is aan het toezicht door het Hof van Cassatie niet problematisch is in het licht van, ten eerste, de gelijke behandeling van procespartijen die de Belgische Staat aansprakelijk stellen wegens foutief handelen van een overheidsinstantie en, ten tweede, zijn onafhankelijkheid en onpartijdigheid. De verwijzende rechter acht het dan ook aangewezen om het Hof hierover prejudiciële vragen te stellen, vooraleer hij zich uitspreekt over de ontvankelijkheid van de vordering ten laste van de Belgische Staat wegens de beweerde fout in de uitoefening van de rechtsprekende functie door het Hof van Cassatie.

III. *In rechte*

- A -

A.1. L. Aquino, appellant in het geschil in de zaak nr. 6324, is allereerst van oordeel dat de prejudiciële vragen ontvankelijk zijn. De aangevoerde grondwetsbepalingen waarborgen dat de beoordeling van de burgerlijke rechten in de regel voorbehouden is aan de bevoegdheid van de hoven en rechtbanken. Aldus behoren aansprakelijkheidsvorderingen tot de bevoegdheid van de burgerlijke rechtbanken en worden dergelijke vorderingen behandeld conform de artikelen 568, 602, 608, 1050 en 1078 van het Gerechtelijk Wetboek. Het Hof is dan ook bevoegd om te oordelen over de grondwettigheid van die bepalingen in het licht van het arrest nr. 99/2014. Bovendien missen de prejudiciële vragen geen juridische grondslag en draagt het antwoord op de prejudiciële vragen bij tot een oplossing van het geschil ten gronde door een regelmatig procesverloop te verzekeren.

A.2.1. L. Aquino stelt vast dat wanneer een aansprakelijkheidsvordering wordt ingeleid vanwege een beweerde onzorgvuldigheid in een arrest van het Hof van Cassatie, het Hof van Cassatie bij een eventueel cassatieberoep noodzakelijkerwijze betrokken is. Ten eerste zal het Hof van Cassatie dienen te oordelen of het bestreden arrest of vonnis de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek wettig heeft toegepast op de aangevoerde feiten en derhalve wettig de aansprakelijkheid van de Belgische Staat voor een arrest van het Hof van Cassatie heeft kunnen vaststellen of ontkennen. Ten tweede dient het Hof van Cassatie de inhoud en reikwijdte van het specifieke foutbegrip in te vullen om de aansprakelijkheid te beoordelen van een uitspraak van een rechtscollège dat oordeelt in laatste aanleg, zoals geformuleerd in het arrest nr. 99/2014. Op die manier onderscheidt het Hof van Cassatie zich van de andere rechtscolleges waarvan de aansprakelijkheid wordt aangekaart. De rechtzoekende bevindt zich bijgevolg in een grondig verschillende situatie wanneer hij zich richt tot de rechter ten gronde dan wel tot het Hof van Cassatie. De positie van het Hof van Cassatie bij de behandeling van dergelijke aansprakelijkheidsvorderingen dient verder te worden omschreven. Hiervoor verwijst L. Aquino naar zijn overwegingen over de tweede prejudiciële vraag.

A.2.2. Ten aanzien van de tweede prejudiciële vraag meent L. Aquino dat een schijn van partijdigheid van het Hof van Cassatie aanwezig kan zijn, wanneer het oordeelt over een aansprakelijkheidsvordering tegen de Belgische Staat wegens fouten begaan door het Hof van Cassatie. L. Aquino acht het aangewezen dat het Hof van Cassatie oordeelt over de aansprakelijkheidsvordering betreffende zijn eigen uitspraak in een volledig andere samenstelling dan de samenstelling die geleid heeft tot de bestreden beslissing. Dit zal evenwel niet altijd voldoende zijn om in alle situaties de schijn van partijdigheid op te vangen. Bijkomende procedurele waarborgen overeenkomstig de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens zijn in dat geval vereist. Aldus dient de mogelijkheid te worden geopend voor de verzoeker in cassatie om de rechtsvraag te laten beoordelen in voltallige zitting. Daarnaast zou kunnen worden voorzien dat ook het parket-generaal bij het Hof van Cassatie een dergelijk verzoek ambtshalve tot het Hof kan richten. Tevens dient erin te worden voorzien dat in dergelijke zaken het openbaar ministerie bij het Hof van Cassatie een verplicht voorafgaand schriftelijk gemotiveerd advies dient te geven, zodat de partijen een standpunt kunnen innemen. Via een grondwetsconforme interpretatie van de in het geding zijnde bepalingen kan worden tegemoetgekomen aan de terechte bezorgdheid die in het verwijzingsarrest tot uiting werd gebracht.

A.3. V. Goyens en P. Robben, appellanten in het geschil ten gronde in de zaak nr. 6323, sluiten zich aan bij de overwegingen van L. Aquino. Daar voegen ze aan toe dat, in tegenstelling tot wat de Ministerraad beweert, de prejudiciële vragen wel degelijk ontvankelijk zijn. De artikelen 568, 602, 608, 1050 en 1073 van het Gerechtelijk Wetboek preciseren de concrete procedure. De prejudiciële vragen hebben dan ook betrekking op de toepassing van die bepalingen in het licht van het arrest nr. 99/2014, meer bepaald de concrete gevolgen voor de behandeling van de burgerlijke aansprakelijkheidsvordering. De procedure in haar geheel beschouwend, stelt de verwijzende rechter zich terecht de vraag of de vereiste toegang tot een onafhankelijke en onpartijdige rechter is gewaarborgd. Daarenboven zijn V. Goyens en P. Robben van mening dat het antwoord op de prejudiciële vragen ongetwijfeld kan bijdragen tot een oplossing van het geschil ten gronde door een regelmatig procesverloop te verzekeren. De verwijzende rechter haalt immers terecht aan dat er zich een ernstig probleem op het vlak van de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht voordoet.

De in het geding zijnde bepalingen bieden geenszins voldoende garantie op een onafhankelijke uitspraak door een anders samengestelde kamer van het Hof van Cassatie. V. Goyens en P. Robben menen dan ook dat een beslissing door de algemene vergadering van het Hof van Cassatie een oplossing kan bieden teneinde de noodzakelijke onafhankelijkheid in het raam van de beoordeling te kunnen waarborgen. Enkel een beslissing

gedragen door de algemene vergadering lijkt *in casu* in overeenstemming te zijn met het recht op een eerlijk proces en met het gelijkheidsbeginsel.

A.4.1. De Ministerraad is van oordeel dat de prejudiciële vragen onontvankelijk zijn en geen antwoord behoeven. In de eerste plaats komen de vragen in wezen neer op een kritiek op de Grondwet zelf, wat buiten de rechtsmacht van het Hof ligt. De bevoegdheid van het Hof van Cassatie om als cassatierechter op te treden in aansprakelijkheidsvorderingen tegen de Belgische Staat wegens fouten begaan door rechtsprekende organen volgt immers uit de artikelen 144, 145, 146 en 147 van de Grondwet, die handelen over de verdeling van de rechtsmacht en de bevoegdheden binnen de rechterlijke macht. De aansprakelijkheidsvordering tegen de overheid wegens fouten begaan door de rechtelijke macht betreft een geschil over burgerlijke rechten in de zin van artikel 144, eerste lid, van de Grondwet, ten aanzien waarvan de Grondwetgever de rechtsmacht zelf heeft toebedeeld aan de hoven en rechtbanken. De rechtsmacht waarover de organen van de rechterlijke macht beschikken om uitspraak te doen over de aansprakelijkheid van de Belgische Staat berust dus op een keuze van de Grondwetgever.

A.4.2. In de tweede plaats meent de Ministerraad dat de prejudiciële vragen niet bijdragen aan de oplossing van het geschil ten gronde, aangezien ze een zuiver hypothetisch karakter hebben. De prejudiciële vragen hebben immers betrekking op de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van (de raadsheren van) het Hof van Cassatie, terwijl de geschillen hangende zijn voor het Hof van Beroep. Het is bovendien onzeker of het Hof van Cassatie zich ooit over een van die geschillen zal moeten uitspreken. Het Hof van Beroep is dan ook in de mogelijkheid om uitspraak te doen over de aansprakelijkheidsvordering zonder dat de prejudiciële vragen moeten worden beantwoord. Hierdoor onderscheiden de voorliggende prejudiciële vragen zich van de prejudiciële vragen die werden voorgelegd aan het Hof in zijn arrest nr. 99/2014 van 30 juni 2014. Die prejudiciële vragen hadden immers betrekking op de materiële invulling van het aansprakelijkheids criterium van artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek en waren niet zuiver hypothetisch.

A.4.3. In de derde plaats stelt de Ministerraad dat de tweede prejudiciële vraag juridische grondslag mist, aangezien de vraag berust op een verkeerd begrip van de rol van het Hof van Cassatie ten aanzien van de rechter ten gronde. De omstandigheid dat het Hof van Cassatie arresten kan verbreken wegens overtreding van de wet of wegens schending van substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen, ontnemt de rechter ten gronde niet zijn onafhankelijkheid en onpartijdigheid om zich een objectief oordeel te vormen over de zaak ten gronde. Die onafhankelijkheid wordt onder meer gewaarborgd door de artikelen 151, § 1, 152, 154 en 155 van de Grondwet, alsook door artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens. Dat een vonnis of een arrest hervormd of verbroken kan worden, is overigens inherent aan een rechtssysteem met een dubbele aanleg en een voorziening in cassatie en tast de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de rechter niet aan. Het Hof van Cassatie treedt ook niet in de beoordeling van de zaken zelf, wat maakt dat het Hof van Cassatie het bodemarrest niet kan hervormen, doch louter toezicht houdt op de naleving van de wet.

A.4.4. In de vierde plaats vindt de Ministerraad dat de opgeworpen artikelen 568, 602, 608, 1050 en 1073 van het Gerechtelijk Wetboek kennelijk geen betrekking hebben op het geschil ten gronde. Die bepalingen bevatten geen regels van materieel recht en hebben evenmin betrekking op de concrete ontvankelijkheids- en toelaatbaarheidsvoorwaarden van de burgerlijke aansprakelijkheidsvordering. Die artikelen hebben alleen betrekking op de bevoegdheid van de rechtbank van eerste aanleg, het hof van beroep en het Hof van Cassatie. Die bevoegdheidsregels vormen de concretisering van de rechtsmacht die de Grondwet toekent aan de hoven en rechtbanken om uitspraken te doen over burgerlijke rechten. Het staat evenwel buiten kijf dat de verwijzende rechter over de rechtsmacht en de bevoegdheid beschikt om zich uit te spreken omtrent een aansprakelijkheidsvordering tegen de Belgische Staat wegens een rechtsprekende handeling van het Hof van Cassatie. De verwijzende rechter heeft in beide zaken het hoger beroep dan ook onontvankelijk verklaard. Aangezien de prejudiciële vragen geen betrekking hebben op de grondwettigheid van de bevoegdheid van het Hof van Beroep om al dan niet uitspraak te doen over het aanhangig gemaakte geschil, zijn de prejudiciële vragen onontvankelijk in zoverre ze betrekking hebben op de artikelen 602 en 1050 van het Gerechtelijk Wetboek. In zoverre ze betrekking hebben op artikel 568 van het Gerechtelijk Wetboek en de artikelen 608 en 1073 van het Gerechtelijk Wetboek zijn de prejudiciële vragen hoe dan ook onontvankelijk aangezien die bepalingen de bevoegdheid regelen van respectievelijk de rechtbank van eerste aanleg en het Hof van Cassatie, en dus vreemd zijn aan het bodemgeschil voor het Hof van Beroep.

A.5.1. Ten gronde is de Ministerraad van oordeel dat de prejudiciële vragen ontkennend moeten worden beantwoord. Ten aanzien van de eerste prejudiciële vraag meent hij allereerst dat de te vergelijken categorieën van personen gelijk worden behandeld en het gelijkheidsbeginsel bijgevolg niet wordt geschonden. Het Hof van

Cassatie treedt immers niet op een meer decisieve wijze in de beoordeling van de eigen beweerde fout, dan van de beweerde fout van andere rechtsprekende organen van de Staat.

A.5.2. Bovendien zijn de situaties van beide categorieën van personen niet wezenlijk verschillend, zodat geen aanleiding bestaat tot een ongelijke behandeling. Het is immers inherent aan de grondwettelijke verdeling van rechtsmacht dat organen van de rechterlijke macht uitspraak doen omtrent een aansprakelijkheidsvordering tegen de Belgische Staat wegens rechtsprekende handelingen, zo ook uitzonderlijk doch noodzakelijk het Hof van Cassatie. Op de grondwettelijke rechtsmachtverdeling, die inhoudt dat de hoven en de rechtbanken van de rechterlijke orde uitspraak doen over geschillen inzake burgerlijke rechten, zijn geen uitzonderingen door de Grondwet of de wet toegestaan, ook niet wanneer dat burgerlijk geschil verband houdt met de aansprakelijkheid van de Belgische Staat vanwege een jurisdictioneel optreden van het Hof van Cassatie.

Ook zijn de onpartijdigheid en de onafhankelijkheid van de rechter en het recht op een eerlijk proces gewaarborgd wanneer het Hof van Cassatie uitspraak doet over de aansprakelijkheid van de Staat wegens rechtsprekende handelingen van het Hof van Cassatie, net zoals dat het geval is wanneer andere rechtscolleges uitspraak doen. De prejudiciële vraag vertrekt van het foute uitgangspunt dat de procespartij die een gekwalificeerde fout verwijt aan de Belgische Staat wegens een rechtsprekende handeling van het Hof van Cassatie, het geding moet voeren in een rechtsgang waarin het orgaan dat de beweerde fout beging zelf in de beoordeling kan treden, terwijl dat niet het geval zou zijn voor de andere rechtsprekende organen van de Staat. Zowel de fout als de onpartijdigheid en onafhankelijkheid van de rechter dienen te worden beoordeeld op het niveau van de individuele magistraat en niet op het niveau van de overkoepelende rechterlijke instantie. Met de veronderstelling dat hetzelfde orgaan in de beoordeling zal treden van een eigen beweerde fout wordt eraan voorbijgegaan dat het Hof van Cassatie niet als entiteit uitspraak doet over de toepassing en de interpretatie van de wet. Daarenboven wordt er geen rekening gehouden met de wisselende samenstelling van het Hof van Cassatie en met de omstandigheid dat het zelf ook de beginselen van onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de rechter hoort te eerbiedigen. Overeenkomstig die beginselen kan een raadsheer in het Hof van Cassatie die reeds uitspraak deed in een bepaalde zaak, niet opnieuw uitspraak doen in dezelfde zaak. De nieuwe uitspraak dient dus te gebeuren door een volledig anders samengestelde zetel. Een dergelijke garantie wordt geboden door artikel 292 van het Gerechtelijk Wetboek. Anders dan de rechter ten gronde lijkt te veronderstellen, is het dus niet het orgaan dat de beweerde fout beging dat zelf de uitlegging van het foutbegrip, toegepast op zijn beweerde eigen foutieve handelen, decisief kan beïnvloeden, maar een anders samengesteld rechtscollege. Van een wezenlijk verschillende situatie van de te vergelijken categorieën is dus geen sprake.

A.5.3. Zelfs indien zou worden aangenomen dat beide categorieën zich in een wezenlijk andere positie bevinden, dan nog meent de Ministerraad dat er een redelijke verantwoording bestaat voor de gelijke behandeling van de wezenlijk verschillende situaties. De gelijke behandeling is ingegeven vanuit de legitieme doelstelling om met het oog op de rechtszekerheid, de eenheid van rechtspraak en de coherentie van het jurisdictionele bestel een rechtssysteem te organiseren waarbij rechtsmiddelen worden beoordeeld door een hoger rechtscollege en uiteindelijk door een laatste rechter en waarin noodzakelijkerwijs steeds een bijzonder gezag wordt toegekend aan de in laatste aanleg gewezen beslissingen.

Het Hof van Cassatie bekleedt een unieke plaats in de rechterlijke organisatie en beschikt over een beperkte en specifieke bevoegdheid. Het mag overeenkomstig artikel 147 van de Grondwet immers niet in de beoordeling van de zaak zelf treden en doet dus geen uitspraak ten gronde. Het Hof van Cassatie doet aldus niet rechtstreeks uitspraak over de eigen eerdere uitspraak, maar doet enkel uitspraak over de vraag of de bodemrechter die eerdere uitspraak van het Hof van Cassatie al dan niet terecht als een « gekwalificeerde fout » heeft gekwalificeerd. Het Hof van Cassatie gaat enkel na of de feiten die door de rechter ten gronde worden vastgesteld en waarop hij zijn beslissing grondt, de door de rechter daaruit in rechte afgeleide gevolgtrekkingen verantwoorden.

De specifieke rol en aard van de controle van het Hof van Cassatie moet ook volgens het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in rekening worden gebracht bij de beoordeling van de onpartijdigheid en onafhankelijkheid van magistraten van het Hof van Cassatie. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft reeds verscheidene malen geoordeeld dat de omstandigheid dat een magistraat van het Hof van Cassatie zitting neemt bij de behandeling van twee opeenvolgende voorzieningen in het kader van dezelfde strafzaak, niet noodzakelijk strijdig is met het beginsel van de onpartijdigheid van de rechter. Het onafhankelijkheids- en onpartijdigheidsbeginsel wordt dus niet geschonden wanneer andere magistraten van hetzelfde rechtscollege uitspraak doen over het al dan niet foutieve handelen in een zaak die eerder door dat rechtscollege werd behandeld.

Bovendien wordt de bevoegdheid van het Hof van Cassatie verder beperkt doordat het enkel moet nagaan of de bodemrechter al dan niet terecht de eerdere uitspraak als een « gekwalificeerde » fout heeft aangemerkt. Het arrest nr. 99/2014 wijst bovendien op de begrensde beoordelingsbevoegdheid van de rechter ten gronde die uitspraak moet doen over de aansprakelijkheid wegens een fout begaan door de in laatste aanleg rechtsprekende instanties. Bijgevolg wordt ook de beoordelingsbevoegdheid van het Hof van Cassatie beperkt. De eerste prejudiciële vraag dient dan ook ontkennend te worden beantwoord.

A.6.1. Ten aanzien van de tweede prejudiciële vraag is de Ministerraad allereerst van oordeel dat in zoverre de prejudiciële vraag betrekking heeft op de artikelen 146 en 160 van de Grondwet, niet valt in te zien hoe die bepalingen geschonden kunnen zijn. Zij hebben immers geen betrekking op de hoven en rechtbanken en, in het bijzonder, het Hof van Cassatie. Daarnaast meent de Ministerraad dat er voldoende waarborgen zijn om de onafhankelijkheid en de onpartijdigheid te waarborgen en herhaalt in dit kader zijn overwegingen ten aanzien van de eerste prejudiciële vraag.

A.6.2. Uit de prejudiciële vraag blijkt bovendien op geen enkele manier in welk opzicht de omstandigheid dat het Hof van Cassatie toezicht uitoefent op de rechter ten gronde de onafhankelijkheid en de onpartijdigheid van die rechter in het gedrang zou kunnen brengen. De onafhankelijkheid en de onpartijdigheid van de rechter worden grondwettelijk gewaarborgd door artikel 151, § 1, van de Grondwet. Dat een vonnis of een arrest hervormd of verbroken kan worden, tast de onpartijdigheid en onafhankelijkheid van een lagere rechter niet *ipso facto* aan en is inherent aan een rechtssysteem met een dubbele aanleg en een voorziening in cassatie. De omstandigheid dat de aansprakelijkheid betrekking heeft op een fout van een magistraat van het Hof van Cassatie leidt niet tot een ander besluit. Het Hof van Cassatie zal in dit geval zelf de beginselen van onafhankelijkheid en onpartijdigheid respecteren en in voorkomend geval zitting houden met een wisselende zetel.

A.6.3. Indien het Hof toch zou aannemen dat eenzelfde rechter optreedt in eenzelfde zaak, merkt de Ministerraad in ondergeschikte orde op dat niet elk optreden van een rechter in dezelfde zaak automatisch partijdig is. Dit is enkel het geval indien het optreden van de rechter ten gronde of van het Hof van Cassatie van die aard zou zijn dat de indruk wordt gewekt dat ze zich reeds een oordeel hadden gevormd over de bestreden beslissing. Het enkele feit dat een rechter in dezelfde zaak reeds eerder bepaalde beslissingen heeft genomen, volstaat niet om te spreken van objectieve partijdigheid. De tweede prejudiciële vraag dient dan ook ontkennend te worden beantwoord.

A.7. In ondergeschikte orde merkt de Ministerraad nog op dat een grondwetsconforme interpretatie van de artikelen vermeld in de prejudiciële vragen mogelijk is. De bepalingen kunnen immers zo worden gelezen dat wanneer het Hof van Cassatie een zaak behandelt waarin de aansprakelijkheid van de Belgische Staat in het geding is ten gevolge van een handeling van één of meer magistraten van het Hof van Cassatie, enkel magistraten wier handeling niet ten grondslag ligt aan de aansprakelijkheidsvordering, uitspraak kunnen doen over de zaak.

- B -

B.1. In de geschillen ten gronde moeten de verwijzende rechters zich uitspreken over een aansprakelijkheidsvordering tegen de Belgische Staat op grond van artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek, wegens een beweerde fout begaan in de uitoefening van de rechtsprekende functie door het Hof van Cassatie.

In de zaak nr. 6323 wordt het Hof van Cassatie een fout verweten wegens de weigering een memorie in aanmerking te nemen die in opdracht van de advocaat van een procespartij was ondertekend door een andere advocaat, doch waarbij die laatste haar hoedanigheid van

advocaat niet had vermeld. In de zaak nr. 6324 wordt het Hof van Cassatie een fout verweten wegens miskennen van het Europees Unierecht omdat het zonder motivering zou hebben geweigerd een prejudiciële vraag te stellen aan het Hof van Justitie, doordat de memorie waarin het verzoek daartoe werd gedaan, laattijdig zou zijn ingediend.

Vooraleer de verwijzende rechters zich uitspreken over de aansprakelijkheidsvorderingen, achten zij het aangewezen het Hof prejudiciële vragen te stellen. De rechter in de zaak nr. 6324 stelt in dezelfde verwijzingsbeslissing ook drie prejudiciële vragen aan het Hof van Justitie.

B.2.1. Met betrekking tot de mogelijke aansprakelijkheid van de Staat voor een fout begaan door het Hof van Cassatie in de uitoefening van zijn rechtsprekende functie verwijzen de rechters ten gronde naar het arrest nr. 99/2014 van 30 juni 2014.

B.2.2. Bij dat arrest oordeelde het Hof :

« Artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek schendt de artikelen 10 en 11 van de Grondwet indien het in die zin wordt geïnterpreteerd dat het belet dat de Staat aansprakelijk kan worden gesteld wegens een fout begaan in de uitoefening van de rechtsprekende functie door een rechterlijke instantie die in laatste aanleg uitspraak heeft gedaan, zolang die beslissing niet is ingetrokken, herroepen, gewijzigd of vernietigd, zelfs al bestaat die fout in een voldoende gekwalificeerde schending van de toepasselijke rechtsregels en zelfs al maakt die fout, gelet op de beperkte rechtsmiddelen die tegen de genoemde beslissing openstaan, het niet mogelijk de vernietiging ervan te verkrijgen.

Dezelfde bepaling schendt niet de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 6 en 13 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, indien zij in die zin wordt geïnterpreteerd dat zij niet belet dat de Staat aansprakelijk kan worden gesteld wegens een fout begaan in de uitoefening van de rechtsprekende functie door een rechterlijke instantie die in laatste aanleg uitspraak heeft gedaan, zolang die beslissing niet is ingetrokken, herroepen, gewijzigd of vernietigd, wanneer die fout bestaat in een voldoende gekwalificeerde schending van de toepasselijke rechtsregels en wanneer die fout, gelet op de beperkte rechtsmiddelen die tegen de genoemde beslissing openstaan, het niet mogelijk maakt de vernietiging ervan te verkrijgen ».

B.2.3. Volgens de verwijzende rechters kan er, gelet op het voormelde arrest, geen twijfel over bestaan dat een vordering zoals die welke door de partijen in de geschillen ten gronde werd ingesteld, in beginsel zou kunnen leiden tot een vaststelling van de aansprakelijkheid van de Staat op grond van artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek voor een fout begaan door het Hof van Cassatie in de uitoefening van zijn rechtsprekende functie.

Niettemin rijzen volgens de verwijzende rechters vragen in het licht van het recht op toegang tot een onafhankelijke en onpartijdige rechter, wanneer procespartijen die een dergelijke aansprakelijkheidsvordering instellen, worden geconfronteerd met het gegeven dat, wanneer tegen de beslissing van de burgerlijke rechter een voorziening in cassatie wordt ingesteld, het Hof van Cassatie zelf een beslissende invloed zou kunnen hebben in de beoordeling van zijn beweerde eigen foutieve handelen.

B.3.1. De prejudiciële vragen hebben betrekking op de artikelen 568, 602, 608, 1050 en 1073 van het Gerechtelijk Wetboek.

B.3.2. De artikelen 568, 602 en 608, vervat in het derde deel (« Bevoegdheid »), van het Gerechtelijk Wetboek bepalen :

« Art. 568. De rechtbank van eerste aanleg neemt kennis van alle vorderingen, behalve die welke rechtstreeks voor het hof van beroep en het Hof van Cassatie komen.

Indien de verweerder de bevoegdheid van de rechtbank van eerste aanleg betwist, kan de eiser, vóór de sluiting van de debatten, de verwijzing vorderen van de zaak naar de arrondissementsrechtbank, die uitspraak doet zoals bepaald is in de artikelen 641 en 642.

Wanneer de verweerder de rechtsmacht van de rechtbank van eerste aanleg afwijst, ingevolge de toewijzing van het geschil aan scheidsrechters, geeft de rechtbank de zaak uit handen, zo daartoe grond bestaat ».

« Art. 602. Het hof van beroep neemt kennis van het hoger beroep :

1° tegen beslissingen in eerste aanleg gewezen door de rechtbanken van eerste aanleg en door de rechtbanken van koophandel;

2° tegen uitspraken in eerste aanleg gewezen door de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg en door de voorzitter van de rechtbank van koophandel;

3° tegen beslissingen van het prijsgerecht;

4° tegen beslissingen gegeven door Belgische consuls in het buitenland;

5° tegen beslissingen inzake verkiezingen gegeven door het college van burgemeester en schepenen en door de hoofdbureaus.

In de gevallen van 3° en 4° is alleen het hof van beroep te Brussel bevoegd ».

« Art. 608. Het Hof van Cassatie neemt kennis van de beslissingen in laatste aanleg die voor het hof worden gebracht wegens overtreding van de wet of wegens schending van substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen ».

B.3.3. De artikelen 1050 en 1073, vervat in het boek III (« Rechtsmiddelen ») van het vierde deel (« Burgerlijke rechtspleging »), van het Gerechtelijk Wetboek, bepalen :

« Art. 1050. In alle zaken kan hoger beroep worden ingesteld zodra het vonnis is uitgesproken, zelfs al is dit een verstekvonnis.

Tegen een beslissing inzake bevoegdheid of, tenzij de rechter anders bepaalt, een beslissing alvorens recht te doen kan slechts hoger beroep worden ingesteld samen met het hoger beroep tegen het eindvonnis ».

« Art. 1073. Behoudens wanneer de wet een kortere termijn bepaalt, is de termijn om zich in cassatie te voorzien drie maanden, te rekenen van de dag waarop de bestreden beslissing is betekend of van de dag van de kennisgeving ervan overeenkomstig artikel 792, tweede en derde lid.

Indien de eiser geen woon- of verblijfplaats of geen gekozen woonplaats heeft in België, wordt de in het eerste lid bepaalde termijn verlengd overeenkomstig artikel 55.

De termijn wordt met drie maanden verlengd ten behoeve van hen die zich, voor een openbare dienst niet op Belgisch grondgebied en buiten Europa bevinden, en ten behoeve van de zeelieden die afwezig zijn wegens scheepsdienst ».

Ten aanzien van de excepties

B.4.1. Volgens de Ministerraad is het Hof niet bevoegd om de prejudiciële vragen te beantwoorden aangezien het aldus zou worden gevraagd te oordelen over de verdeling van de bevoegdheden binnen de rechterlijke macht, zoals die is vastgelegd in de artikelen 144, 145, 146 en 147 van de Grondwet.

Voorts voert de Ministerraad aan dat de in het geding zijnde bepalingen kennelijk geen betrekking hebben op de geschillen ten gronde. Die bepalingen zouden slechts op algemene wijze de bevoegdheid omschrijven van de rechtbank van eerste aanleg, van het hof van beroep en van het Hof van Cassatie. Ze zouden geen betrekking hebben op de concrete ontvankelijkheids- en toelaatbaarheidsvoorwaarden van de burgerlijke aansprakelijkheidsvordering.

B.4.2. De artikelen 144 en 145 van de Grondwet regelen de bevoegdheidsverdeling tussen de hoven en rechtbanken en de administratieve rechtscolleges. Artikel 146 van de Grondwet vereist dat alle rechtsprekende organen worden ingesteld krachtens een wet en verbiedt de oprichting van buitengewone rechtbanken of commissies. Artikel 147 van de Grondwet bepaalt dat het Hof van Cassatie niet in beoordeling van de zaken zelf treedt.

B.4.3. Volgens artikel 144 van de Grondwet behoren de geschillen over burgerlijke rechten bij uitsluiting tot de bevoegdheid van de rechtbanken. Het Hof is niet bevoegd om zich uit te spreken over de keuze van de Grondwetgever om dergelijke geschillen aan de burgerlijke rechter voor te behouden, of over een verschil in behandeling of een beperking van een grondrecht voortvloeiende uit die keuze. Het Hof kan zich evenmin uitspreken over de bevoegdheid van het Hof van Cassatie zoals omschreven in artikel 147 van de Grondwet.

B.4.4. Uit de verwijzingsbeslissingen blijkt evenwel dat de rechters ten gronde beogen het Hof te ondervragen over de in de prejudiciële vragen vermelde artikelen van het Gerechtelijk Wetboek in zoverre zij op algemene wijze de bevoegdheid van de betrokken rechtscolleges bepalen, zonder daarbij in specifieke regels te voorzien voor het geval waarin ze kennis dienen te nemen van een vordering tegen de Belgische Staat op grond van artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek, wegens een fout begaan door het Hof van Cassatie in de uitoefening van de rechtsprekende functie. Hieruit vloeit voort dat het Hof niet wordt ondervraagd over grondwetsbepalingen, noch over keuzes van de Grondwetgever die de in het geding zijnde bepalingen zouden weergeven, zodat het Hof bevoegd is om de prejudiciële vragen te beantwoorden.

B.5.1. Voorts voert de Ministerraad aan dat de prejudiciële vragen geen antwoord behoeven omdat zij een zuiver hypothetisch karakter zouden hebben. De zaken ten gronde zijn nog hangende voor het hof van beroep, zodat niet zou vaststaan dat een cassatieberoep zal worden ingesteld. Bijgevolg zou het antwoord op de vragen niet nuttig zijn voor de oplossing van de geschillen ten gronde.

B.5.2. Het staat in de regel aan het rechtscollege dat een prejudiciële vraag aan het Hof stelt, om te oordelen of het antwoord op die vraag nuttig is voor het oplossen van het geschil

dat het moet beslechten. Alleen indien dat klaarblijkelijk niet het geval is, kan het Hof beslissen dat de vraag geen antwoord behoeft.

B.5.3. De verwijzende rechters wensen van het Hof te vernemen of de in het geding zijnde bepalingen, die het verloop van de rechtsgang van de hangende aansprakelijkheidsvorderingen bepalen, bestaanbaar zijn met de in de prejudiciële vraag vermelde referentienormen, in het licht van het voormelde arrest nr. 99/2014. Zij kunnen ervan uitgaan dat hierbij rekening moet worden gehouden met het verloop van de gehele rechtsgang, en inzonderheid met de rol van het Hof van Cassatie daarin (zie EHRM, 16 januari 2007, *Warsicka t. Polen*, § 34). Wanneer een aansprakelijkheidsvordering wordt ingesteld voor de burgerlijke rechtscolleges, is de voorziening in cassatie één van de rechtsmiddelen die de rechtzoekenden kunnen aanwenden teneinde hun rechten uit te putten. Bijgevolg kan niet worden besloten dat de antwoorden op de prejudiciële vragen klaarblijkelijk niet nuttig zijn voor de oplossing van de geschillen ten gronde.

B.6. De excepties worden verworpen.

Ten aanzien van de eerste prejudiciële vraag

B.7. In beide zaken wensen de verwijzende rechters van het Hof te vernemen of de artikelen 568, 602, 608, 1050 en 1073 van het Gerechtelijk Wetboek bestaanbaar zijn met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 6 en 13 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en met artikel 14, lid 1, van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, in zoverre een procespartij die een gekwalificeerde fout verwijt aan de Belgische Staat wegens een rechterlijke beslissing van het Hof van Cassatie, het geding moet voeren in een rechtsgang waarin het orgaan dat de beweerde fout beging zelf de uitlegging van het foutbegrip, toegepast op het beweerde eigen foutieve handelen, op beslissende wijze kan beïnvloeden, terwijl in alle andere gevallen het orgaan van de Belgische Staat dat de aansprakelijkheid veroorzaakt niet in die beoordeling kan treden.

B.8.1. Zoals is vermeld in B.2 zijn de prejudiciële vragen gerezen ingevolge het arrest nr. 99/2014 van het Hof. Volgens dat arrest « [kan] de Staat aansprakelijk [...] worden gesteld

wegens een fout begaan in de uitoefening van de rechtsprekende functie door een rechterlijke instantie die in laatste aanleg uitspraak heeft gedaan, zolang die beslissing niet is ingetrokken, herroepen, gewijzigd of vernietigd, wanneer die fout bestaat in een voldoende gekwalificeerde schending van de toepasselijke rechtsregels en wanneer die fout, gelet op de beperkte rechtsmiddelen die tegen de genoemde beslissing openstaan, het niet mogelijk maakt de vernietiging ervan te verkrijgen ».

B.8.2. Op die manier wordt rekening gehouden met de beslissende rol die de in laatste aanleg rechtsprekende rechterlijke instanties spelen in de interpretatie en de toepassing van het recht en met het bijzondere gezag dat aan hun beslissingen wordt toegekend. Een billijk evenwicht wordt zo gewaarborgd tussen het recht om toegang te hebben tot een rechter teneinde de vergoeding van zijn schade te verkrijgen en de rechtszekerheid (arrest nr. 99/2014, B.20.1).

B.8.3. Tegen de beslissing van een burgerlijke rechter over de aansprakelijkheid van de Staat voor een fout begaan in de uitoefening van de rechtsprekende functie kan een voorziening in cassatie worden ingesteld. Aldus bestaat de mogelijkheid dat het Hof van Cassatie zich moet uitspreken over een beslissing van de burgerlijke rechtscolleges betreffende de aansprakelijkheid van de Staat wegens een fout begaan in de uitoefening van de rechtsprekende functie door het Hof van Cassatie zelf.

B.8.4. Om de prejudiciële vragen te beantwoorden, moet het Hof nagaan of de rechtsgang waarin het Hof van Cassatie een dergelijke beslissing kan nemen, bestaanbaar is met het recht op een eerlijk proces voor een onafhankelijk en onpartijdig rechtscollege.

B.9.1. Het is van fundamenteel belang in een democratische rechtsstaat dat de hoven en rechtbanken het vertrouwen genieten van de rechtsonderhorigen en van de procespartijen in het bijzonder (EHRM, grote kamer, 6 mei 2003, *Kleyn e.a.* t. Nederland, § 191; 9 november 2006, *Sacilor Lormines* t. Frankrijk, § 60). Daartoe vereist artikel 6.1 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens dat de rechtscolleges waarop die bepaling van toepassing is, onpartijdig zijn.

Die onpartijdigheid dient op twee manieren te worden onderzocht. De subjectieve onpartijdigheid, die wordt vermoed tot het bewijs van het tegendeel, vereist dat de rechter in

een zaak waarover hij dient te oordelen, niet vooringenomen is, noch vooroordelen heeft, en dat hij geen belang heeft bij de uitkomst ervan. De objectieve onpartijdigheid vereist dat er voldoende waarborgen zijn om ook een gerechtvaardigde vrees op die punten uit te sluiten (EHRM, grote kamer, 6 mei 2003, *Kleyn e.a.* t. Nederland, § 191; grote kamer, 15 oktober 2009, *Micallef* t. Malta, §§ 93-97; grote kamer, 23 april 2015, *Morice* t. Frankrijk, §§ 73-78).

B.9.2. Wat de objectieve onpartijdigheid betreft, moet worden nagegaan of er, los van het gedrag van de rechters, aantoonbare feiten bestaan die twijfel doen ontstaan omtrent die onpartijdigheid. Een schending van het beginsel van onpartijdigheid veronderstelt geenszins het bewijs van partijdigheid; een schijn van partijdigheid kan volstaan (EHRM, grote kamer, 6 mei 2003, *Kleyn e.a.* t. Nederland, § 191; grote kamer, 15 oktober 2009, *Micallef* t. Malta, § 98; grote kamer, 23 april 2015, *Morice* t. Frankrijk, § 78).

Het beginsel van onpartijdigheid kan worden geschonden wanneer aan een rechter een zaak ter beoordeling wordt voorgelegd waarvan hij reeds eerder in een andere hoedanigheid kennis heeft genomen. Evenwel is niet elk voorafgaand optreden van de rechter van die aard dat bij de rechtzoekende een gerechtvaardigde vrees van partijdigheid wordt opgewekt. Opdat het beginsel van onpartijdigheid kan zijn geschonden, moet dat optreden van de rechter van die aard zijn dat het de indruk kan wekken dat hij zich reeds een oordeel over de grond van de zaak heeft gevormd.

B.10.1. Wanneer het zich uitspreekt over de kwalificatie door de burgerlijke rechter van de betwiste handeling als een « voldoende gekwalificeerde schending van de toepasselijke rechtsregels », dient het Hof van Cassatie rekening te houden met de criteria uiteengezet in het arrest nr. 99/2014 van het Hof :

« B.20.1. Hoewel een lichte fout even aanzienlijke schade met zich kan meebrengen als een zware fout, dient ten aanzien van de afzonderlijk gelezen artikelen 10 en 11 van de Grondwet rekening te worden gehouden met de beslissende rol die de in laatste aanleg rechtsprekende rechterlijke instanties spelen in de interpretatie en de toepassing van het recht en met het bijzondere gezag dat aan hun beslissingen wordt toegekend.

Het nastreven van een billijk evenwicht tussen het rechtszekerheidsbeginsel, enerzijds, en het recht op toegang tot de rechter, anderzijds, kan aldus verantwoord worden dat het recht op de volledige vergoeding van de schade veroorzaakt door een fout begaan door een in laatste aanleg rechtsprekende rechterlijke instantie in de uitoefening van haar rechtsprekende functie slechts wordt gewaarborgd, zonder de voorafgaande uitwissing van de betwiste rechterlijke

beslissing te vereisen, indien de rechterlijke instantie op voldoende gekwalificeerde wijze een toepasselijke rechtsregel heeft geschonden.

B.20.2. Vereisen dat de fout begaan door de in laatste aanleg rechtsprekende rechterlijke instantie, aantoonbaar en ernstig is, maakt het bovendien mogelijk het risico op vergissingen te verminderen bij de rechter die uitspraak doet over de aansprakelijkheid en die ermee is belast de onwettigheid van de beslissing die is genomen, of van de procedure die is gevolgd door een in laatste aanleg uitspraak doende rechterlijke instantie alleen te beoordelen, vergissingen die zelf aanleiding zouden kunnen geven tot een opeenvolging van aansprakelijkheidsvorderingen.

B.21. Rekening houdend met de noodzaak om de waarborgen die zijn toegekend door het recht van de Europese Unie, enerzijds, en door het interne recht, anderzijds, te harmoniseren, houdt het Hof rekening met de rechtspraak van het Hof van Justitie, krachtens welke de in laatste aanleg rechtsprekende rechterlijke instantie die een bepaling van het recht van de Europese Unie op voldoende gekwalificeerde wijze schendt die ten doel heeft aan de particulieren rechten te verlenen, de Staat aansprakelijk maakt tegenover de particulier die aantoont dat die schending hem een nadeel heeft berokkend, waarbij de voorwaarden voor de ontvankelijkheid van een dergelijke vordering, die door de lidstaten kunnen worden bepaald in het kader van hun procedurele autonomie, bovendien de uitoefening van een dergelijk voorrecht niet ‘in de praktijk onmogelijk of uiterst moeilijk’ mogen maken (zie HvJ, 30 september 2003, *Köbler*, C-224/01, punten 34, 47 en 53-59, en, over de grenzen van de procedurele autonomie van de lidstaten, HvJ, 12 december 2013, *Test Claimants in the Franked Investment Income Group Litigation*, C-362/12, punten 31-32).

B.22. Het Hof van Justitie dat moest preciseren wat het verstond onder een voldoende gekwalificeerde schending van de rechtsregels van de Unie, heeft geoordeeld :

‘ Om te bepalen of aan die voorwaarde is voldaan, dient de nationale rechter bij wie een schadevordering aanhangig is, rekening te houden met alle elementen die de aan hem voorgelegde situatie kenmerken.

Die elementen zijn onder meer : de mate van duidelijkheid en nauwkeurigheid van de geschonden regel, de vraag of de schending opzettelijk is begaan, de al dan niet verschoonbaarheid van de rechtsdwaling, het eventueel door een gemeenschapsinstelling ingenomen standpunt en de schending door de betrokken rechter van zijn verplichting om op grond van artikel 234, derde alinea, EG, een prejudiciële vraag te stellen.

In ieder geval is een schending van het gemeenschapsrecht voldoende gekwalificeerd, wanneer ‘s Hof's rechtspraak op het gebied bij het nemen van de betrokken beslissing kennelijk is miskend (zie, in deze zin, arrest *Brasserie du pêcheur en Factortame*, reeds aangehaald, punt 57)’ (HvJ, 30 september 2003 voormeld, punten 54-56; grote kamer, 13 juni 2006, *Traghetti del Mediterraneo*, C-173/03, punt 32).

Teneinde het gelijkheidsbeginsel in acht te nemen, staat het aan de aansprakelijkheidsrechter rekening te houden met dergelijke elementen teneinde te bepalen of de door een in laatste aanleg rechtsprekende rechterlijke instantie gemaakte fout, buiten de toepassings sfeer van het recht van de Europese Unie, een voldoende gekwalificeerde schending vormt van de toepasselijke rechtsregels ».

B.10.2. Wanneer het Europees Unierecht in het geding is, dient het Hof van Cassatie na te gaan of het aangewezen is om in voorkomend geval een prejudiciële vraag te stellen aan het Hof van Justitie, in het bijzonder over de kwestie of een betwiste handeling het Unierecht op voldoende gekwalificeerde wijze heeft geschonden. Volgens de rechtspraak van het Hof van Justitie is « een rechterlijke instantie waarvan de beslissingen volgens het nationale recht niet vatbaar zijn voor hoger beroep, gehouden [...] een vraag van Unierecht die voor haar rijst, te verwijzen, tenzij zij heeft vastgesteld dat de opgeworpen vraag niet relevant is of dat de betrokken bepaling van Unierecht reeds door het Hof is uitgelegd of dat de juiste toepassing van het Unierecht zo evident is, dat redelijkerwijze geen ruimte voor twijfel kan bestaan » (HvJ, 6 oktober 1982, C-283/81, *Cilfit e.a.*, punt 21; HvJ, grote kamer, 18 oktober 2011, C-128/09, *Boxus*, punt 31).

B.10.3. Ten slotte dient het Hof van Cassatie, wanneer voldaan is aan de vereisten gesteld in artikel 26 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof, in voorkomend geval een prejudiciële vraag te stellen aan dat Hof, alvorens uitspraak te doen.

B.11. Wanneer het Hof van Cassatie zich uitspreekt over de wettigheid van een beslissing van een burgerlijke rechter betreffende de aansprakelijkheid van de Staat wegens een beweerde fout begaan in de uitoefening van de rechtsprekende functie door die rechterlijke instantie zelf, kan evenwel twijfel ontstaan over zijn objectieve onpartijdigheid ingevolge de wijze waarop het Hof is samengesteld.

B.12.1. Het zou niet verenigbaar zijn met het recht op een onpartijdige rechter dat raadsheren die hebben deelgenomen aan de totstandkoming van een beslissing die aan de oorsprong ligt van een aansprakelijkheidsvordering op grond van artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek, zich zouden uitspreken over de wettigheid van de beslissing van de rechter ten gronde over die vordering. In het bijzonder zouden die raadsheren zich mogelijk dienen uit te spreken over de vraag of de burgerlijke rechter hun eigen betwiste handeling al dan niet terecht als een « voldoende gekwalificeerde schending van de toepasselijke rechtsregels » heeft gekwalificeerd (zie EHRM, 29 juli 2004, *San Leonard Band Club t. Malta*, §§ 61-64; 1 februari 2005, *Indra t. Slowakije*, §§ 51-53; 24 juli 2012, *Toziczka t. Polen*, §§ 40-44).

B.12.2. Raadsheren van het Hof van Cassatie kunnen worden gewraakt wegens wettige verdenking (artikel 828, 1°, van het Gerechtelijk Wetboek). Iedere rechter die weet dat er een reden van wraking tegen hem bestaat, moet zich van de zaak onthouden (artikel 831 van hetzelfde Wetboek; EHRM, grote kamer, 23 april 2015, *Morice* t. Frankrijk, § 78). Dit laatste is het geval wanneer een raadsheer in het Hof van Cassatie uitspraak moet doen over een beslissing van de burgerlijke rechter waarbij deze uitspraak doet over een vordering op grond van artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek waarbij de aansprakelijkheid van de Staat betreffende een rechtsprekende handeling van het voormelde rechtscollege in het geding is en waarbij die raadsheer deel uitmaakte van de zetel die dat arrest had gewezen.

B.12.3. Overigens is het Hof van Cassatie, zoals ieder rechtscollege, ertoe gehouden het algemeen rechtsbeginsel van de subjectieve en objectieve onpartijdigheid van de rechter te eerbiedigen. Dat beginsel impliceert bijgevolg dat het Hof van Cassatie de nodige maatregelen neemt die moeten verhinderen dat de raadsheren wier betwiste rechtsprekende handeling aan de oorsprong ligt van een aansprakelijkheidsvordering tegen de Staat, zich zouden uitspreken over de beslissing van de burgerlijke rechter over die vordering.

B.12.4. Volgens artikel 133 van het Gerechtelijk Wetboek neemt de eerste kamer van het Hof van Cassatie kennis van de voorzieningen in burgerlijke zaken. De eerste voorzitter kan evenwel de zaak naar een andere kamer verwijzen wanneer de behoeften van de dienst dat rechtvaardigen. Aldus kan de onpartijdige samenstelling van het Hof worden gewaarborgd. Het reglement houdende de dienstregeling van het Hof, vastgesteld door de eerste voorzitter, bepaalt het aantal raadsheren aan elke kamer verbonden (artikel 132 van het Gerechtelijk Wetboek). De dienst der terechtzittingen wordt onder de raadsheren verdeeld door de kamervoorzitter (artikel 317 van hetzelfde Wetboek).

B.13. Rekening houdend met het bovenstaande doen de in de prejudiciële vraag vermelde bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek geen discriminatie ontstaan tussen procespartijen naargelang de aansprakelijkheid van de Staat wegens een fout begaan in de uitoefening van de rechtsprekende functie door het Hof van Cassatie, dan wel wegens een fout begaan door een ander orgaan van de Staat in het geding is.

B.14. De eerste prejudiciële vraag dient ontkennend te worden beantwoord.

Ten aanzien van de tweede prejudiciële vraag

B.15.1. Met de tweede prejudiciële vraag wensen de verwijzende rechters te vernemen of de artikelen 568, 602, 608, 1050 en 1073 van het Gerechtelijk Wetboek bestaanbaar zijn met artikel 13 van de Grondwet, in samenhang gelezen met de artikelen 146 en 160 ervan, met artikel 6.1 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, met artikel 14, lid 1, van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en met het algemeen rechtsbeginsel van onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de rechter, in zoverre de beslissing van de rechter ten gronde aan wie een aansprakelijkheidsvordering wegens een rechtsprekende handeling van het Hof van Cassatie ter beoordeling kan worden voorgelegd, wordt onderworpen aan het toezicht van het Hof van Cassatie.

B.15.2. Met de Ministerraad dient te worden opgemerkt dat het Hof te dezen wordt ondervraagd over de bestaanbaarheid van bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek die betrekking hebben op de bevoegdheden van de gewone hoven en rechtbanken, zodat niet valt in te zien in welk opzicht de artikelen 146 en 160 van de Grondwet zouden kunnen zijn geschonden.

B.16.1. Het cassatieberoep is een buitengewoon rechtsmiddel waardoor een partij in de mogelijkheid wordt gesteld om, wegens schending van de wet of wegens overtreding van hetzij substantiële, hetzij op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen, de vernietiging te vorderen van een in laatste aanleg gewezen beslissing. Dat een vonnis of een arrest kan worden vernietigd, is inherent aan een rechtssysteem met een voorziening in cassatie en brengt de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de rechter ten gronde niet in het geding.

B.16.2. Voor het overige wordt geen afbreuk gedaan aan de in de prejudiciële vraag vermelde bepalingen en beginselen om de redenen die zijn aangegeven in antwoord op de eerste prejudiciële vraag.

B.17. De tweede prejudiciële vraag dient ontkennend te worden beantwoord.

Om die redenen,

het Hof

zegt voor recht :

De artikelen 568, 602, 608, 1050 en 1073 van het Gerechtelijk Wetboek schenden niet de artikelen 10, 11 en 13 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met de artikelen 146 en 160 ervan, met de artikelen 6 en 13 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, met artikel 14, lid 1, van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en met het algemeen rechtsbeginsel van onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de rechter.

Aldus gewezen in het Nederlands en het Frans, overeenkomstig artikel 65 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof, op 23 februari 2017.

De griffier,

De voorzitter,

P.-Y. Dutilleux

E. De Groot